

☼ **שם המחקר :** הבדלים הקשורים לגיל באינטליגנציה, מהירות עיבוד וזיכרון בקרב מבוגרים

ומזדקנים בעלי מוגבלות שכלית בהשוואה למבוגרים בעלי התפתחות טיפוסית: נתיב מואץ או

מקביל

☼ **שנה :** 2015

☼ **מס' קטלוגי :** 593

☼ **שם החוקר :** מורן צמח

☼ **שם המנחה :** פרופ' חפציבה ליפשיץ-והב ופרופ' אלי וקיל

☼ **רשות המחקר :** אוניברסיטת בר-אילן

עבודת גמר המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה"

בבית הספר לחינוך אוניברסיטת בר-אילן

מגבלות המחקר:

במחקר הנוכחי התבצעה לראשונה בדיקה שיטתית של דפוסי הזדקנות קוגניטיבית באוכלוסיה מקומית בעלת מוגבלות שכלית בהשוואה לאוכלוסיה טיפוסית דוברת עברית. חלק מהממצאים שנתקבלו היו שונים מהמצופה, לאור מחקרי עבר שפורטו ברקע התיאורטי עבור אינטליגנציה קריסטלית, זיכרון עבודה וסך למידה מילולית של מבוגרים בעלי התפתחות טיפוסית. בשל הבדלים בין מדגמים בארצות שונות, טבעי שההלימה למחקרי עבר לא תהיה מלאה. יחד עם זאת, מספר אילוצים מתודולוגיים עשויים להסביר חלק מהשונות.

אילוץ ראשון מתייחס לגודל המדגם. במחקרים קודמים, אותרו דפוסי תפקוד טיפוסיים בתחומי קוגניציה וזיכרון בקרב מדגמים סטנדרטיים בהיקף של אלפי נבדקים. אלו נערכו בפרויקטים רחבי היקף (Lee et al., 2008) ועל ידי גופים גדולים כגון האיגוד הפסיכולוגי (The Psychological Corporation) (Kaufman, 2001)). אף מחקריו של וקיל, נערכו במדגמים גדולים בסיוע השירות הפסיכולוגי ייעוצי של משרד החינוך בישראל (Vakil & Blachstein, 1997; Vakil et al., 2010). למחקר זה, אילוצים משלו אשר השפיעו על גודל המדגם. גודל המדגם הקשה במעט על החלוקה של קבוצות הגיל מבחינה כמותית ולכן יש לקחת בחשבון נתון זה בהבנת הממצאים. הרחבת המחקר הנוכחי במסגרת פרויקט לאומי עשויה לסייע בגיוס מדגם בקנה מידה גדול יותר ובתיקוף הממצאים.

אילוץ שני מתייחס לשימוש בכלי המדידה בעלי נורמות שאינן מקומיות. לבחינת מטרות המחקר, נעשה שימוש בכלים המקובלים בעולם (Kaufman & Lichtenberger, 1999; Strauss et al., 2006) (זמנים בשפה העברית, בהם מבחני וקסלר למבוגרים בהוצאת סייקטק ישראל (וכסלר, 2001) ומבחן הזיכרון של וקסלר (Wechsler, 1997b), להם נורמות אירופאיות ואמריקניות בהתאמה. סדרת המבחנים של וקסלר נפוצה ומקובלת בעולם החל מאמצע המאה הקודמת לצרכי אבחון, איתור צרכים קליניים, השמה חינוכית ו/ או תעסוקתית ומחקר (Camara, Nathan, & Puente, 2000; Groth-Marnat, 2003; Kaufman & Lichtenberger, 1999; Leazak et al., 2004; Watkins, Campbell, 2003; Nieberding, & Hallmark, 1995). בתוך כך, לשפה ולתרבות המקומית השפעה על תוצאות

המתקבלות במבחנים אלו (Groth-Marnat, 2003). השפה ככלי חברתי-תרבותי, מספקת מודלים של דרכי חשיבה (Ardila, 1995). אלו באים לידי ביטוי בהבדלים בין חברות בתוצאות של מטלות קוגניטיביות, בייחוד מטלות של שפה וידע המשמשות להערכת תפקודים קריסטליים במבחני אינטליגנציה (Ardila, 1995; Ji, Zhang, & Nisbett, 2004; Shuttleworth-Edwards et al., 2004). לפיכך, ייתכן וחלק מההבדלים במחקרינו בייחוד במטלות המילוליות, נובעים מהשימוש בנורמות אירופאיות (וכסלר, 2001). לאור זאת, נראה כי היה ראוי להשתמש במבדקי שפה פשוטים יותר לאוכלוסיות קליניות, בהן מוגבלות שכלית ומותאמים לשפה העברית. בנוסף, משתקפת ההמלצה להפיק נורמות ישראליות סטנדרטיות למבחני אינטליגנציה.

באשר למבוגרים בעלי מוגבלות שכלית, הימצאותו של אפקט רצפה, שיקף אתגר אובייקטיבי במדידת יכולת בקרב בעלי מוגבלות שכלית בכלים סטנדרטיים קיימים. מאידך, שימוש בכלים אלו, אפשר השוואה לקבוצת התייחסות בעלת גיל כרונולוגי זהה, שכה חסרה בנוף המחקרי. לפיכך, עולה נחיצות בפיתוח כלי הערכה רגישים יותר המכילים ספקטרום רחב של פריטי מבחן על פני דרגות קושי מגוונות. הדבר יאפשר ביטוי הבדלים עדינים בקרב בעלי מוגבלות שכלית תוך הימנעות מאפקט רצפה או מאפקט תקרה בעת השוואה לאוכלוסייה טיפוסית בגיל כרונולוגי זהה.

המלצות למחקר המשך:

סך הממצאים מעלה מספר שאלות למחקרי המשך ביחס לתפקוד של מבוגרים בעלי מוגבלות שכלית בהשוואה לבעלי התפתחות טיפוסית. ראשית, האם הממצאים יימצאו בכלי מדידה נוספים המשמשים להערכת התחומים הנחקרים? שנית, האם הללו יימצאו בהיבטים נוספים של קוגניציה וזיכרון ובספקטרום רחב יותר של קבוצות גיל ורמות תפקוד באוכלוסייה בעלת מוגבלות שכלית? שלישית, האם תמצא הקבלה אף בשיעור (קצב) השינויים בהזדקנות קוגניטיבית לאורך העלייה בגיל המבוגר? רביעית, האם יימצא אפקט גיל דומה בין הקבוצות במארג הקשרים בתחומים הנחקרים והאם מנגנונים מרכזיים בתפקוד הקוגניטיבי של מבוגרים בעלי TD כגון מהירות עיבוד, יהיו בעלי אפקט דומה או שונה בקרב בעלי NS-ID בגיל כרונולוגי זהה?

לאור שאלות אלו ונוספות מומלץ לערוך מחקרי המשך במדגמים גדולים יותר, תוך שימוש בכלים בעלי טווח נרחב של ציונים ונורמות גיל המותאמות לאוכלוסייה המקומית. כמו-כן מומלץ להוסיף מדידה חוזרת בזמן ולהכליל בקבוצת המחקר רמות תפקוד נוספות בספקטרום המוגבלות השכלית. באופן זה, יהיה ניתן לגבור על אילוצים מתודולוגיים הקשורים לממצאים של מבוגרים בעלי התפתחות טיפוסית ובעלי מוגבלות שכלית. כמו-כן, תתאפשר בחינה של מארג הקשרים שבין מבני יכולות והגיל הכרונולוגי, באמצעות מודל נתיבים (Salthouse, 2001) או מודל היררכי (Salthouse & Salthouse, 2009b, 2004; Salthouse, 2003). (Ferrer-Caja, 2003).

הוספה של מדידה חוזרת בזמן תסייע לבחון אף שיעור (קצב) ההזדקנות הקוגניטיבית באמצעות השוואת שיפוע השינוי בעקומת גדילה התפתחותית (McArdle, Ferrer-Caja, Hamagami, & Woodcock, 2002; McArdle, Grimm, Hamagami, Bowles, & Meredith, 2009). כמו-כן, היא תסייע בבחינה אמפירית של היפותזת הפיצוי המאוחר בקבוצת המחקר. הוספת מדידה של שינויים בהתנהגות מסתגלת לאורך זמן ביחד עם מדידה קוגניטיבית בכלים מותאמים, תסייע להבחין בין פיצוי

מאוחר לבין תפקוד סטטי הנובע מתפקוד מוגבל במסגרת הלקות ההתפתחותית. לבסוף, הוספת רמות תפקוד נוספות בספקטרום המוגבלות השכלית, תסייע בהבנה רחבה יותר של תהליכי הזדקנות קוגניטיבית באוכלוסייה בעלת מוגבלות שכלית. לסיכום, כמחקר חלוץ בישראל לעבודה זו תרומה ממספר היבטים. ראשית, הוסקו מסקנות לדפוס ההזדקנות הקוגניטיבית של תת הקבוצה הגדולה ביותר באוכלוסייה בעלת מוגבלות שכלית. מסקנות נוספות אודות ההתאמות הנדרשות בכלי המדידה ובתחומי תפקוד נוספים, מניחות את היסודות למחקרי המשך, המיועדים להעמיק ולהרחיב את הידע בתחום. לאור העלייה המתמדת בתוחלת החיים של מבוגרים בעלי מוגבלות שכלית מודגשת חשיבות הנושא. לפיכך, מומלץ להעמיק ולהרחיב מחקר זה ברמה לאומית ובהשוואה בינלאומית. מעבר לתרומה בהיבטים תיאורטיים, למחקר תרומה ישומית בתחום החינוכי והטיפול. זו כוללת המלצות ביחס לתכנון והתאמה של אסטרטגיות ותמיכות סביבתיות לצרכים המשתנים של אוכלוסייה זו בגיל המבוגר, כמו-גם עידוד והעצמה אישית של החניכים בהגיעם לזקנה.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)